

OSOBNOSŤ BLAŽENÉHO TEODORETA KÝRSKEHO

(dokončenie)

Vladimír KOCVÁR

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Po smrti cisára Teodósia sa jeho následníkom stala jeho sestra Pulchéria. Za spoluvládara si vybrala Markiána, za ktorého sa vydala. Pulchéria bola pravoslávna a neschvaľovala cirkevnú politiku svojho zosnulého brata. Pochopila, že jedným z hlavných vinníkov cirkevných nepokojov bol Chrisafios, preto nariadila jeho súd a bol odsúdený na trest smrti. Medzi cisárskym párom a rímskym biskupom boli obnovené priateľské styky. Dioskor stratil v Konštantinopole vplyv. Anatolij, ktorého určil Dioskor za Flaviánovho následníka, sa ukázal ako samostatný a nezávislý na Dioskorovi. Nariadil priviezť do Konštantinopola ostatky Flaviána, ktorý zomrel vo vyhnanstve. Vyhnaným a zosadeným biskupom bolo dovolené vrátiť sa a boli im vrátené aj ich hodnosti. Týkalo sa to aj Teodoreta. Ten však nechcel len obyčajné vrátenie biskupskej katedry, jeho túžbou bolo predstúpiť pred všeobecný snem a vysvetliť tam svoje teologické názory, pre ktoré bol prenasledovaný. Bol vďačný pápežovi Levovi za jeho podporu, no nechcel sa stať nástrojom pápežskej túžby po moci a preto sa s ním rozchádzal v plánoch ďalšej cirkevnej „politiky“. Pápež už skôr dal ultimátum, aby sa snem konal na západe. Keď bol jeho návrh odmietnutý, pápež začal pochybovať o nutnosti zvolania snemu. 17. mája 451 podpísal cisár edikt, ktorým zvolal snem na 1. septembra do Nicei.³¹⁵ Teodoret sa dostavil k 1. septembru 451 do Nicei, no spolu s ostatnými biskupmi bol prinútený čakať do 8. októbra, kedy snem konečne začal svoju prácu, no nie v Nicei, ale v Chalcedone, kam bol premiestnený kvôli väčšej bezpečnosti.³¹⁶ Nasledoval príklad Euzébia Dorylejského a poslal k cisárovi list so žalobou na Dioskora. Cisár súhlasil s účasťou Teodoreta na zasadnutiach snemu.

Snem sa konal v chráme svätej Eufimije a už od počiatku sľuboval veľký úspech, pretože pre jeho prácu boli splnené všetky podmienky. Postaral sa o to

³¹⁵ Поззи δ'ελένηα βσελένηκηζ ιοκόροβζ. 1996. Том II. Санкт Петербург, 1996. с. 50.

³¹⁶ Поззи δ'ελένηα βσελένηκηζ ιοκόροβζ. 1996. Том II. Санкт Петербург, 1996. с. 53-54.

predovšetkým cisársky pár, ktorý mal stále pred očami zlý príklad Teodózia II a Chrisafia. Každému biskupovi bolo dovolené slobodne vysloviť svoj názor. Biskupi boli rozdelení na dve skupiny. Na jednej strane sedeli: Dioskor, Juvenalij Jeruzalemský a biskupi východnej Ilýrie. Na druhej boli legáti pápeža Leva, Anatolios Carihradský a biskupi Pontu a Trákie. Na sneme boli prítomní aj členovia senátu ako predstavitelia cisára. Ich miesto bolo medzi obidvoma skupinami a starali sa o dodržiavanie všetkých pravidiel počas snemu ako aj o to, aby snem riešil nastolené problémy.

Na prvom zasadnutí bola prerokovávaná otázka Dioskora. Po príchode Teodoreta do chrámu sa ozvali nespokojní monofyziti: „Zmilujte sa! Viera hynie; vyhánajú ho (Teodoreta) pravidlá; vyžňte ho von!“ Ozval sa aj Dioskor: „Prečo vyhánate Cyrila, ktorého on (Teodoret) anatematizoval?“ Aj napriek obrovskému šumu sa ozval Teodoret, ktorý povedal, že chce nezaujatý rozbor svojej žaloby a nenárokuje si na rovnosť s ostatnými účastníkmi snemu. Zástupcovia senátu dokazovali, že Teodoret prichádza ako žalobca. Teodoret si sadol v strede chrámu a východní biskupi ho vítali slovami *axios*. Na námietku Dioskora, prečo Teodoret sedí v rade biskupov, odpovedali senátori slovami: „Biskup Teodoret sedí medzi žalobcami.“³¹⁷ Senátori konali v súlade s rozhodnutím cisára, ktorý uznal rozhodnutia lotrovského snemu za nekanonické a zvrhnutým biskupom nariadil vrátiť hodnosti a katedry. Konečný verdikt nad Dioskorom bol vyriešený 13. októbra. Jeho hlavným žalobcom bol Euzébios Dorylejský a je zaujímavé, že tento biskup obvinil hlavných predstaviteľov dvoch protikladných heréz: Nestória, Eutycha a Dioskora. Obvinenia boli založené na udalostiach lotrovského snemu a preto boli prečítané akty tohto snemu, ktoré boli veľmi obsídne keďže obsahovali aj Flaviánov snem z roku 448. Dioskor nebol odsúdený za herézu, ale za disciplinárne priestupky: nekanonické zvrhnutie biskupov.

Akty chalcedonského snemu svedčia o tom, že Teodoret nebol pasívnym účastníkom snemu, ale aktívne sa zapájal do práce na tomto sneme. Na prvom zasadnutí, po čítaní listu svätého Cyrila Alexandrijského „*Εὐφραίνεσθουσιν*“ začali monofyziti kričať: „Veríme tak, ako Cyril. Večná pamiatka Cyrilovi!“ Teodoret na to odpovedal: „Anatéma tomu, kto hovorí o dvoch synoch! Klaniame sa jednému Synovi, nášmu Jednorodenému Pánovi Isusovi

³¹⁷ *Дѣянія вселенскихъ соборѣвъ*. 1996. Том II. Санкт Петербург, 1996. s. 69-70.

Christovi.“³¹⁸ Ukázal tým monofyzitom, že aj pravoslávni si vážia pamiatku svätého Cyrila ako aj jeho teológiu. Dogmatické otázky riešil snem na troch zasadnutiach 10., 17. a 22. októbra. Tieto zasadnutia ukázali, že najväčší vplyv na tvorbu dogmy Chalcedonského snemu mali diela svätého Cyrila Alexandrijského. Podobnú úlohu mal na sneme aj Tomos pápeža Leva. Predstavitelia cisára už na začiatku snemu vystúpili s návrhom, aby bolo sformulované christologické vyznanie. Tento návrh nebol na začiatku prijatý, pretože pre otcov tohto snemu bolo neprípustné iné vyznanie ako Nicejské a Carihradské. Zostavovanie nových Symbolov bolo zakázané aj 7. kánonom Efezského snemu. Rozhodli preto, aby boli prečítané Nicejské vyznanie, Carihradské vyznanie, II. list svätého Cyrila Alexandrijského Nestóriovi, Cyrilov list Východným a Tomos pápeža Leva. Najväčšie spory sa na sneme viedli okolo Tomosu pápeža Leva. Pápežskí legáti chceli, aby biskupi podpísali tento Tomos a priznali ho ako formuláciu snemu. Biskupi Ilýrie však vystúpili s pripomienkami ku pravosláviu Leva, pretože podľa nich Lev priveľmi rozdeľuje prirodzenosti v Christovi. Bolo preto potrebné potvrdiť správnosť pochybných miest. Okrem arcidiakona Aetia hovoril aj Teodoret: „Je podobný príklad u blaženého Cyrila, ktorý obsahuje nasledujúce: Aj človekom sa stal, aj nezanechal svoje; lebo ostal, čím bol. Prebývajúc sa zvyčajne chápe ako iné v inom, Božia prirodzenosť v ľudskej.“³¹⁹ Teodoret tu použil citát z Cyrilovho diela O vtelení Jednorodeného, ktoré bolo napísané roku 429, teda ešte pred Efezským snemom. Ďalším návrhom bolo, aby bol prečítaný aj III. list svätého Cyrila Alexandrijského Nestóriovi a bol porovnaný s Tomosom pápeža Leva. Bol to veľmi bystrý nápad. Tento list bol polemický a bol napísaný nepresným teologickým jazykom. Ak by bol tento list prečítaný na sneme, mohli sa otcovia snemu vyjadriť k terminológii svätého Cyrila, ktorá bola osudnou vo vývoji monofyzitstva. K čítaniu listu však nedošlo. Totožnosť teologických názorov svätého Cyrila a pápeža Leva bola potvrdená diskusiami medzi zasadnutiami a 17. októbra snem schválil Tomos pápeža Leva. Každý biskup mal vyjadriť svoj názor na tento Tomos. Teodoret vyhlásil: „List svätosti, arcibiskupa Leva je v súlade s vierou, vyloženou svätými a blaženými otcami v Nicei a so symbolom viery vydaným stopäťdesiatimi v Konštantinopole a s listami blaženého Cyrila; prijal som tento list a

³¹⁸ ΔΕΛΛΗΝΑ ΒΣΕΛΕΝΙΚΗΝ ΣΟΒΟΡΟΝ. 1996. Том II. Санкт Петербург, 1996. s. 103.

³¹⁹ ΔΕΛΛΗΝΑ ΒΣΕΛΕΝΙΚΗΝ ΣΟΒΟΡΟΝ. 1996. Том II. Санкт Петербург, 1996. s. 243.

podpísal.³²⁰ Biskupi blízki patriarchovi Anatóliovi vypracovali prvý návrh Chalcedonskej dogmy. Keď bol však zverejnený, vyvolal negatívne reakcie. Podľa tohto návrhu bol Christos „z dvoch prirodzeností“. Bola to tá istá formulácia, ktorú použil Proklos Carihradský vo svojom liste Arménom a aj Flavián na sneme v Konštantinopole roku 448. Pre väčšinu otcov tohto snemu bola táto formulácia príliš slabá a nepresná. Aj Eutych uznával dve prirodzenosti, ale len do vtelenia. Podľa otcov bolo potrebné zdôrazniť, že Christos aj po vtelení ostal „v dvoch prirodzenostiach“. Niektorí biskupi boli spokojní s takýmto návrhom, pápežovi legáti však boli presvedčení, že tento návrh nie je v súlade s Tomosom pápeža Leva a preto žiadali vypracovanie nového návrhu. Pod nátlakom cisárových zástupcov, ktorí chceli riešiť dogmatický problém, bola vytvorená skupina 23 biskupov, ktorá mala za úlohu vypracovať nový návrh. 22. októbra bola v chráme svätej Eufimije prečítaná nová christologická formulácia. Po jej prečítaní sa chrámom rozliehali výkriky: „Toto je viera otcov! Toto je viera apoštolov! Všetci tak veríme!...“³²¹ Christologická formulácia znie takto: „Nasledujúc svätých otcov, všetci jednomyselne učíme vyznávať jedného a toho istého Syna, Pána nášho Isusa Christa, toho istého dokonalého podľa Božstva a toho istého dokonalého podľa človečenstva; toho istého ako pravého Boha a ako pravého človeka z rozumnej duše a tela, jednobytného s Otcom podľa Božstva a toho istého jednobytného s nami podľa človečenstva, vo všetkom podobného nám okrem hriechu, rodeného pred všetkými vekmi od Otca podľa Božstva a toho istého (narodeného) v posledných dňoch kvôli nám a nášmu spaseniu podľa človečenstva z Márie Panny Bohorodičky. (Vyznávame, že je) jeden a ten istý Christos, Syn, Pán, Jednorodený, poznávaný v dvoch prirodzenostiach nezliatne (a) nezmeniteľne, nerozdeliteľne (a) nerozlučne, takže odlišnosť prirodzeností sa nestráca týmto zjednotením, ale ešte lepšie sa zabezpečuje zvláštnosť každej prirodzenosti a obe sa spájajú do jednej osoby a jednej hypostázy. Učíme vyznávať, že (nesmie byť) rozdvojený alebo rozdelený na dve osoby jeden a ten istý Syn i Jednorodený, Boh Logos, Pán Isus Christos, ako od počiatku o ňom (hovorili) proroci a On sám - Pán Isus Christos nás naučil a

³²⁰ ΔΕΛΤΙΟΝ ΒΕΛΕΝΙΚΗΝΧ ΣΟΒΟΡΟΒΧ. 1996. Том III. Санкт Петербург, 1996. s. 11-12.

³²¹ ΔΕΛΤΙΟΝ ΒΕΛΕΝΙΚΗΝΧ ΣΟΒΟΡΟΒΧ. 1996. Том III. Санкт Петербург, 1996. s. 48.

ako nám odovzdal Symbol Otcov.“³²² Formulácia jednoznačne vyznáva Christa ako jednu osobu. To zdôrazňuje aj často opakujúci sa výraz „toho istého“, ktorý sa v texte opakuje sedemkrát. Antinestoriánska myšlienka je jasne vyjadrená v slovách „nie rozdvojený (rozdelený) na dve osoby“³²³, ktorých autorom je Teodoret.

Možno si ľahko domyslieť, aký vplyv mali Teodoretove teologické názory pri formovaní chalcedonskej dogmy. Stačí, ak si túto dogmu porovnáme s úryvkom listu, ktorý Teodoret napísal roku 431 po Efezskom sneme mníchom v Eufratisii: „Vyznávame Pána nášho Isusa Christa ako dokonalého Boha a dokonalého človeka, z rozumnej duše a tela, rodiať sa pred vekmi od Otca podľa Božstva a v posledných dňoch kvôli nám a nášmu spaseniu z Panny Márie (podľa človečenstva), jedného a toho istého jednobytného s Otcom podľa Božstva a jednobytného s nami podľa človečenstva; lebo sa uskutočnilo zjednotenie dvoch prirodzeností. Preto vyznávame jedného Christa, jedného Syna, jedného Pána.“³²⁴ Niektoré časti sú takmer doslovne prebraté v dogme Chalcedonského snemu.

Dôležitým bolo pre Teodoreta 8. zasadnutie snemu, ktoré sa konalo 26. októbra. Hneď ako si všetci prítomní sadli, po chráme sa začali ozývať výkriky: „Nech Teodoret teraz anatematizuje Nestória.“ Teodoret sa postavil uprostred chrámu a povedal: „Písal som listy svätému cisárovi, aj poznámky som dával cteným biskupom, ktorí sú tu namiesto cteného arcibiskupa Leva; ak je to vhodné, nech vám budú prečítané a spoznáte, ako rozmýšľam.“ Biskupi však vykriekli: „Nechceme nič čítať, anatematizuj teraz Nestória.“ Teodoret odpovedal: „Blahodaťou Božou som vychovaný medzi pravoslávnyimi, naučený pravoslávne a kázal som pravoslávne a nielen Nestória a Eutycha, ale každého človeka, ktorý nesprávne rozmýšľa, sa stránim a považujem ho za odlúčeného.“ Keď to hovoril, biskupi volali: „Jasne povedz anatéma Nestóriovi a jeho učeniu; anatéma Nestóriovi a jeho priateľom!“ Teodoret povedal: „Po pravde, nepoviem to, ak nebudem vedieť, že je to milé Bohu. Najprv vás chcem presvedčiť, že nemyslím na mesto, nepotrpím si na uznanie a neprišiel som kvôli tomu. No bol som ohováraný a preto som prišiel dokázať, že som

³²² ПОПОВИЋ, Р. 1997. *Одобрана документа васељенских сабора*. Београд : Графипроф, 1997. s. 68.

³²³ Dogmatik 6. hlasu.

³²⁴ CLI. list Teodorita <http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf203.iv.x.clii.html>

pravoslávny a anatematizujem Nestória a Eutycha a každého človeka, ktorý hovorí, že sú dvaja synovia.“ Keď to hovoril, biskupi zvolali: „Jasne povedz anatéma Nestóriovi a tým, ktorí zmýšľajú rovnako ako on.“ Teodoret povedal: „Nepoviem to, kým nevysvetlím, ako verím; a verím...“ Kým to hovoril, biskupi zvolali: „Je heretik, je nestorián!“ Vtedy Teodoret povedal: „Anatéma Nestóriovi a tomu, kto nepriznáva svätú Pannu Máriu za Bohorodičku a tomu, kto jedného a Jednorodeného Syna rozdeľuje na dvoch synov. Podpísal som sa pod vyznanie viery a pod list svätejšieho arcibiskupa Leva. Tak rozmýšľam.“ Cisárovi zástupcovia povedali: „Všetky pochybnosti týkajúce sa bohumilého Teodoreta boli vyriešené; lebo anatematizoval pred nami Nestória, bol prijatý bohumilým a svätejším Levom, arcibiskupom starého Ríma, ochotne prijal Vyznanie viery, ktoré ste vydali a okrem toho podpísal aj list spomínaného arcibiskupa Leva. Ostáva preto na vás, aby ste rozhodli, že získava späť svoju cirkev, ako usúdil aj svätejší arcibiskup Lev.“ Všetci biskupi zvolali: „Teodoret je hodný trónu! Nech cirkev prijme (svojho) pastiera! Nech cirkev prijme pravoslávneho učiteľa!...“³²⁵ Bolo by chybou myslieť si, že Teodoret sa vyhýbal priamej anateme Nestória. Už na začiatku svojich rečí sa vyjadril o Nestóriovi a Eutychovi. Považoval však za potrebné vysloviť svoje christologické názory čo najkonkrétnejšie, aby mohol vyvrátiť všetko, z čoho ho obviňovali a aby mohli otcovia snemu vyniesť čo najobjektívnejšie rozhodnutie. Tí, ktorí žiadali anatému Nestória, neboli zo strany pravoslávnych. Vyslovenie tejto anatemy bolo potrebné pre uspokojenie monofyzitov. Je očividné, že tí, ktorí žiadali anatému Nestória, nežiadali zároveň aj anatému Eutycha, ktorý nebol o nič menším heretikom ako Nestorios. Ak by bola kladená požiadavka anatemy Eutycha, ľahko by sa mohlo stať, že by vyšli na povrch pochybnosti o pravoslávnosti egyptských a palestínskych biskupov. Teodoret bol prijatý Chalcedonským snemom nie ako nestoriánec, ktorý by sa kajal, ale ako pravoslávny biskup, ktorý bol nespravodlivo podozrievaný z christologických poblúdení. Cieľom ôsmeho zasadnutia bolo vrátiť Teodoretovi násilne a nezákonne odňatú katedru a nie skúmať jeho pravoslávie, ktoré bolo pre biskupov z Malej Ázie nepochybné. Avšak aj dnes sa považuje za rýchle toto rozhodnutie Chalcedonského snemu, pretože Teodoreta môžeme v určitom zmysle chápať ako osobnosť paralelnú svätému Cyrilovi Alexandrijskému.

³²⁵ *Дѣянія вселенскихъ соборовъ*. 1996. Том III. Санкт Петербург, 1996. s. 74-75.

Obidve tieto authority sa nachádzali na čele dvoch polarizovaných škôl: antiochijskej a alexandrijskej. Ako by sa čítaním III. listu svätého Cyrila, kde boli aj anatémy Nestória, potvrdilo, že sú pravoslávne, aj keď sú vyjadrené chybnou terminológiou, rovnako tak by bolo možné čítaním Teodoretových diel vidieť, že nie všetko, čo napísal proti Cyrilovi, je nepravoslávne. Takto však snem nechal možnosť monofyzitom, ktorí sa neskôr vyhovárali na neprijatie Chalcedonského snemu tým, že hovorili, že Chalcedon prijal Teodoreta - nestoriána, ktorý písal proti anatémam svätého Cyrila.

Chalcedonský snem sa skončil 1. novembra 451. Odchodom z Chalcedonu sa Teodoret stráca zo scény. Nie je známy ďalší jeho život, ani pole pôsobnosti. Niektorí historici sa domnievajú, že zomrel niekedy v rokoch 451 - 453.³²⁶ Podľa niektorých sa vzdal katedry v Kýre, ktorú zveril svojmu chorepiskopovi Ignatiovi. No roku 452 písal cisár Markión prefektom provincií list, ktorým ruší nariadenie cisára Teodózia ohľadne zosnulého patriarchu Flaviána a biskupov Euzébia (Dorylejského) a Teodoreta³²⁷. Neexistujú ani presné svedectvá o smrti Teodoreta. Jednou z možných udalostí, podľa ktorých možno datovať jeho smrť, bola aj zmena alexandrijského patriarchu. Roku 457, po smrti cisára Markiána, bol v Alexandrii zabitý patriarcha Proterij a na jeho miesto bol zvolený monofyzita Timotej Elur. Pravoslávni, ktorí proti tomuto protestovali, sa obrátili na pápeža Leva a ten si vyžiadal stanoviská jednotlivých predstaviteľov miestnych cirkví. V liste sýrskych biskupov sa nenachádza meno Teodoreta, no nenachádza sa tam ešte ani meno jeho nástupcu. Preto sa mnohí domnievajú, že Teodoret zomrel okolo roku 457.³²⁸ Vladyka Atanasij (Jevtić) posúva tento dátum približne do roku 460.³²⁹ John Meyendorff uvádza ako rok Teodoretovej smrti rok 466.³³⁰

Osud Teodorita bol tesne spojený s Chalcedonským snemom, hoci sám nezohrával na sneme jednu z rozhodujúcich úloh. Monofyziti, ktorí nemohli obviňovať Teodorita za priamu účasť v dôležitých rozhodnutiach snemu, sa snažili urobiť ho zodpovedným aspoň za zlé (podľa monofyzitov) rozhodnutia

³²⁶ Pozri ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. *Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность*. Москва, 1890. s. 294, poznámka 215.

³²⁷ Pozri ДѢЯНИЯ ВСЕЛЕНСКИХЪ СОВѢЩАНІЙ. 1996. Том III. Санкт Петербург, 1996. s. 74-75.

³²⁸ Pozri: ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. *Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность*. Москва, 1890. s. 301.

³²⁹ Pozri ЈЕВТИЋ, А. 2004. *Патрологија*. Београд : Хришћанска мисао, 2004. s. 205.

³³⁰ МАЈЕНДОРФ, J. 1989. *Византијско богословље*. Крагујевац : Каленић, 1989. s. 41.

snemu. Ako prvá vystúpila do popredia roku 496 otázka Tomosu pápeža Leva, ktorý bol pre Teodorita znakom pravoslavia. Predstavitelia Alexandrie poslali do Ríma list, v ktorom obvinili Teodorita zo zlého prekladu Tomosu do gréčtiny. Nebola to pravda, pretože samotný pápež Lev vedel, že jeho Tomos bol chybné preložený do gréčtiny a preto nariadil jeho opätovný preklad, no v žiadnom liste to nevyčítal Teodoritovi. Ďalšou skutočnosťou je to, že Teodorit s najväčšou pravdepodobnosťou vôbec neovládal latinský jazyk.³³¹

Roku 499 cisár Anastázios II. zvolal do Konštantinopola snem, na ktorom dal návrh, aby bol anatematizovaný medzi inými aj Teodorit a tiež tí „ktorí kázali o dvoch rozdielnych prirodzenostiach v Christovi.“³³² Tento návrh nebol prijatý, no agitácia proti Teodoritovi silnela. Filoxen Ierapolský postavil na jednu úroveň Teodorita a Nestória a vyslovil pochybnosti o úprimnosti Teodoritovej anatémy Nestória. Jeho cieľom bolo znížiť aj význam Chalcedonského snemu. Filoxen priťahoval na svoju stranu aj ďalších hierarchov a obvinil Flaviána Antiochijského z nestoriánstva. Ten sa ubránil obvineniu, no nakoniec ustúpil nátlaku a na miestnom sneme roku 509 anatematizoval Diodora, Teodora, Teodorita a ďalších. To nestačilo a ďalšou bola žiadosť, aby anatematizoval aj Chalcedonský snem, a tých, ktorí hovoria o dvoch prirodzenostiach v Christovi. Rovnaké návrhy boli doručené aj Eliášovi jeruzalemskému a Makedóniovi Konštantinopolskému. Makedónios pravdepodobne odmietol, pretože roku 511 bol poslaný do vyhnanstva. Eliáš anatematizoval nielen zosnulých biskupov, ale aj celý Chalcedonský snem.³³³ Nástupca Anastázia, Justín I., vo svojom edikte roku 520 konštatuje, že „Teodorit je všade obviňovaný pre poblúdenie vo viere“³³⁴.

Roku 531 bola zvolaná teologická debata medzi monofyzitmi a pravoslávnyimi diofyzitmi, ktorá sa konala v sále cisárskeho dvora a zúčastnil sa na nej aj zástupca cisára. Za pravoslávnych tam bolo päť biskupov, hlavným z nich bol Ipatij Efezský. Monofyziti vyhlásili, že odmietajú

³³¹ Pozri ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. *Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность*. Москва, 1890. s. 306, poznámka 6.

³³² ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. *Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность*. Москва, 1890. s. 308.

³³³ Pozri ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. *Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность*. Москва, 1890. s. 310-311.

³³⁴ ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. *Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность*. Москва, 1890. s. 312.

Eutycha, považujú ho za heretika, Dioskora však považujú za nasledovníka apoštolského učenia a neprijímajú Chalcedonský snem, pretože vyhlásil, že v Christovi sú po zjednotení dve prirodzenosti, čo je v rozpore s učením svätého Cyrila Alexandrijského a ďalších otcov. Tieto ich námietky boli pravoslávnymi vyvrátené. Monofyziti ďalej odmietali snem, lebo tvrdili, že Teodorit a Ibas Edeský neanatematizovali Nestória úprimne.

Origenizmus, ktorý sa medzičasom rozšíril v Palestíne, našiel nepriateľov, ktorí žiadali jeho odsúdenie cisárom. Na sneme roku 543 bol Origenes odsúdený patriarchom Minasom. Zástancom Origena bolo veľmi neprijemné to, že ich učiteľ bol odsúdený. Snažili sa preto odvrátiť pozornosť cisára iným smerom a Teodor Askida navrhol cisárovi plán, ktorým by bolo možné zjednotiť monofyzitov s pravoslávnymi. Navrhoval, aby boli verejne odsúdení: 1. Teodor z Mopsuestie - nielen dielo, ale aj osoba; 2. Spisy Teodorita Kýrskeho proti svätému Cyrilovi Alexandrijskému a Efezskému snemu; 3. List Ibasa Edeského biskupovi Marisovi z Hardašíru, ktorým vyzýval na obranu Teodora z Mopsuestie a kritizoval Cyrilove anatémy. Teodor Askida tvrdil, že práve tieto skutočnosti najviac bránia monofyzitom, aby prijali Chalcedonský snem. Roku 544 vydal cisár Justinián prvý dekrét. Nezachoval sa autentický text tohto ediktu, no podľa svedectiev obsahoval vyznanie viery a na koniec boli priložené formulácie s anatémami troch kapitol. Najdôležitejším bodom proti Teodoritovi bolo jeho obvinenie zo zotrúvania v nestoriánstve. Argumenty boli nasledujúce: Teodorit zostavil diela proti svätému Cyrilovi a odmietal Efezský snem. Aby nevznikla otázka, či rovnako ako Teodorit nemajú byť odsúdení aj ostatní biskupi prítomní v Chalcedone, Justinián tvrdil, že Teodorit a Ibas Edeský neboli prítomní na zasadnutiach, ktoré mali dogmatický charakter. Začala sa nová fáza v procese proti zosnulému Teodoritovi. Justinián necháva na pokoji osobu Teodorita, pretože anatémou Nestória sa Teodorit vrátil na správnu cestu. Cisár žiadal všetkých biskupov, aby podpísali edikt. Trestom za nepodpísanie bolo vyhnanstvo. Takémuto prinúteniu odolalo len málo biskupov. Minas Carihradský podpísal pod nátlakom, rovnako ako to urobili alexandrijský, antiochijský a jeruzalemský biskup. Proti sa postavili biskupi z Afriky, Sardínie a Ilýrie. Pontián, biskup Kartágenský, napísal Justiniánovi, že nemôže podpísať odsúdenie, keďže k nim ešte neprišli spisy Teodora, Teodorita a Ibasa. Podľa jeho názoru, ak by aj v ich spisoch bolo niečo, čo nie je v súlade so správnu vierou, je potrebné to zavrhnúť, no netreba zavrhnovať autorov, lebo tí už nemajú možnosť opraviť to a sú pred trónom

Boha, ktorému je treba prenechať súd nad nimi. Pontián tiež varuje pred nebezpečenstvom rozšírenia monofyzitstva, keď budú prijaté anatémy. Justinián pochopil, že západ sa vymkol spod jeho kontroly a preto k sebe roku 545 zavolať pápeža Vigília, ktorý po dlhej ceste prišiel do Konštantinopola roku 547 a hneď odlúčil patriarchu Minasa na štyri mesiace. Pápež však čoskoro ustúpil a dal tajný súhlas na odsúdenie troch kapitol. 29. júna sa konalo slávnostné zmierenie dvoch patriarchov. Uskutočnilo sa osobitné zhromaždenie, ktorého cieľom bolo zlomiť odpor západných biskupov. Biskupi boli prinútení vyjadriť svoj súhlas a o niekoľko dní mal pápež podpisy sedemdesiatich biskupov, ktoré odniesol monofyzitom. Proti takémuto počínaniu vystúpil biskup Fakund Germiansky, ktorý napísal dielo Na obranu troch kapitol. Nepopiera tu nepresnosť formulácií svätého Cyrila a objasňuje ju tým, že polemickému dielu Cyrila chýbala zmienka o dvojnosti prirodzeností v Christovi, čo bolo aj hlavnou príčinou rozporov medzi Alexandriou a Antiochiou. Antiochijci neobrátili svoju pozornosť na cieľ, kvôli ktorému bola napísaná polemika, obrátili pozornosť len na to, čo bolo napísané v treťom liste Nestóriovi. Ak by sa malo obvinenie Teodorita aplikovať na svätého Cyrila, bolo by možné obviňovať ho z monofyzitstva alebo aj z nepriateľstva k svätému Jánovi Zlatoústemu. V skutočnosti boli aj východní biskupi pravoslávni a priznal to aj svätý Cyril, ktorý schválil a podpísal antiochijské vyznanie viery. To znamená, že na oboch stranách je rovnaká viera a preto je nespravodlivé odsúdenie biskupov, ktorí kritizovali Cyrilove anatémy. Čo sa týka vzťahu východných biskupov k Nestóriovi, Fakund tvrdil, že antiochijci verejne vyjadrili svoj názor, že heretik bol anatematizovaný bez súdu, to znamená, že celý proces bol ukončený bez nich, hoci mali rovnaké právo zúčastniť sa na zasadnutiach a vyjadriť svoj názor. Na vyvrátenie názoru cisára Justiniána, že Teodorit a Ibas neboli na dogmatických zasadnutiach snemu, použil Fakund jasné svedectvá. Na príkaz Markiána bol Teodorit už na prvom zasadnutí, ako nevinný a prijatý pápežom Levom. Taktiež bol medzi biskupmi, keď bol rozoberaný Dioskorov lotrovský snem. 10. októbra bol prítomný na zasadnutí, keď sa čítali Nicejský a Carihradský symbol, dva listy svätého Cyrila Alexandrijského a Tomos pápeža Leva. Jeho podpis je uvedený ako 111. a na obranu pápežovho Tomosu citoval aj úryvky z diela svätého Cyrila. Na zasadnutí 17. októbra podpísal ako 112. biskup Tomos pápeža Leva. Na zasadnutí 25. októbra, keď bola za prítomnosti cisára schválená dogma Chalcedonského snemu a boli anatematizovaní Nestórios, Eutych a ich

nasledovníci, bol Teodorit ako 107., a jeho podpis pod dogmou je na 133. mieste. Rozbor Justiniánovho ediktu privádza Fakunda k záveru, že cisár nedosiahne svoj cieľ tým, že žiada všeobecný súhlas s ediktom a okrem toho vrhne tiež aj na pravoslávny Chalcedonský snem, pretože nemožno rozdeľovať nerozdeliteľné a diela Teodorita, ktoré boli napísané proti Cyrilovi, nemôžu byť odsúdené bez toho, aby nebol podozrivým aj Chalcedonský snem, pretože „Teodorit bol účastný na jeho zasadnutiach a rozhodnutiach, bránil Tomos pápeža Leva a dokázal jeho správnosť tým, ktorí mu nerozumeli.“³³⁵

Dielo Fakunda nemohlo ukončiť spory a 11. apríla 548 posíla pápež Vigílius patriarchovi Minasovi svoj Rozsudok (Judicatum), kde navrhuje nové riešenie. Nevedno, či bol pápež ovplyvnený Fakundovým dielom, no v každom prípade, pápež sa tu vyjadruje veľmi opatrne. Priznáva autoritu všetkých predchádzajúcich snemov a v otázke Teodorita sa vyslovuje za odvrhnutie len niektorých jeho diel. Toto nemohlo uspokojiť pravoslávnych, hoci niektorí na to zo začiatku pristúpili. Sám pápež sa správal veľmi podozrivo. Otvorene hovoril, že list napísal proti svojej vôli a tým ho vlastne diskreditoval, lebo priznal, že ho napísal po vôli monofyzitov. Začali sa šíriť fámy o tom, že pápež odsúdil nielen diela, ale aj osoby Teodorita a Ibasa. Hoci to nebola pravda, mnohí tomu uverili, lebo v tom čase Justinián poslal do provincií príkazy, aby bolo schválené odsúdenie troch kapitol. Roku 549 prišiel do Konštantinopola list biskupov Ilýrie na obranu Troch kapitol a keď sa pápež dozvedel aj to, že ho kartáginská cirkev vylúčila z Cirkvi, kým neučiní pokánie, odvolal svoj Judicatum. Urobil to proti vôli cisára, ktorý ho prisahou zaviazal, aby pomohol pri odsúdení Troch kapitol. Roku 551 vydal cisár nový edikt Vyznanie viery proti Trom kapitolám. O Teodoritovi sa v ňom hovorí málo, no obvinenie je definované jasne: „Ak niekto bráni diela Teodorita, ktoré napísal na obranu heretika Nestória, proti pravej viere a proti prvému Efezskému snemu a svätému Cyrilovi a jeho dvanástim kapitolám; a v týchto nečestných dielach hovorí, že zjednotenie Boha Logosa bolo len vo vzťahu s akýmsi človekom, o ktorom bohorúhačsky povedal, že Tomáš ohmatal vzkrieseného a poklonil sa tomu, ktorý vzkriesol, a preto nazýval nečestnými učiteľov Cirkvi, ktorí vyznávajú hypostázne zjednotenie Boha Logosa s telom a okrem toho, nepriznáva svätú a preslávnú Máriu stále pannu za Bohorodičku - ak niekto

³³⁵ ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность. Москва, 1890. s. 326-327.

bráni spomenuté diela Teodorita a neanatematizuje ich, nech je na neho anatéma. Práve pre tieto bohorúhačstva bol zvrhnutý z biskupskej hodnosti a potom, na Chalcedonskom sneme bol presvedčený urobiť všetko proti spomenutým dielam a vyznať pravú vieru.³³⁶ Nie je možné nevšimnúť si určité zveličenia a nepresnosti v argumentácii cisára, no jeho pohľad na tento problém je správny. Edikt presne ohraničuje otázku Teodorita len na niektoré jeho diela a tým zbavuje podozrenia ostatné jeho diela. Justinián bráni snem v Chalcedone a dokonca aj pravoslávie Teodorita, pretože ten sa sám zriekol predchádzajúcich chýb a svedčil o svojej pravej viere. Po tomto malo nasledovať presné uvedenie podozrivých diel Teodorita a vyjadrenie sa na adresu toho, či boli adekvátnym vyjadrením christologických názorov autora alebo vyjadrovali niečo iné. Samotný cisár nedal odpoveď na túto úlohu.

V druhej polovici roku 552 sa konalo prípravné stretnutie, na ktorom sa zúčastnili Eutychios Konštantinopolský, Apolinários Alexandrijský a Domnos Antiochijský. Nie je známe, čo sa tam dialo, nesporné je však to, že riešenie problému Troch kapitol nadobudlo jasnú podobu, nemalo však zatiaľ podobu rozhodnutia všeobecného snemu.³³⁷

V pondelok 5. mája 553 bol v Konštantinopole otvorený V. všeobecný snem, ktorého úlohou bolo skúmať otázku Troch kapitol. Ohľadne Teodorita sa cisár vyjadril nasledovne: „Osobitne vás prosím, aby ste obrátili svoju pozornosť na to, čo Teodorit nečestne napísal proti pravej viere a prvému Efezskému snemu a proti svätej pamiatke Cyrila a proti jeho dvanástim kapitolám a to, čo ten istý Teodorit nečestne napísal na obranu Teodora a Nestória a ich rúhania proti Cyrilovi.“³³⁸

Ak porovnáme ďalšiu prácu snemu s listom cisára, zistíme, že tá bola vedená pod cisárovým silným vplyvom. Riešenie problému ohľadne Teodorita vychádzalo z nasledujúcich predpokladov. O pravoslávnosti tohto biskupa a o autorite jeho literárnej tvorby pochybovali málokto. Podozrivé boli niektoré jeho diela pričom však nebol jasne určený vzťah týchto diel a samotného Teodorita k nim, čo mohlo vyvolať pochybnosti aj o dogmatickej čistote Teodorita. Otázka Teodorita bola väčšinou rozoberaná vo vzťahu k Teodorovi Mopsuestskému. Diela Teodorita boli citované, aby dokázali poblúdenia

³³⁶ ДѢЯНІА ВСЕЛЕНСКИХЪ СОБОРОВЪ. 1996. Том III. Санкт Петербург, 1996. s. 550-551.

³³⁷ ПОЗГІ ДѢЯНІА ВСЕЛЕНСКИХЪ СОБОРОВЪ. 1996. Том III. Санкт Петербург, 1996. s. 304-306.

³³⁸ ДѢЯНІА ВСЕЛЕНСКИХЪ СОБОРОВЪ. 1996. Том III. Санкт Петербург, 1996. s. 303.

Teodora Mopsuestského. To zatiaľ neriešilo otázku samotného Teodorita. Podrobnejšie sa tým otcovia snemu začali zaoberať až na konci piateho zasadnutia, keď bola priamo nastolená otázka Teodorita. „Teraz nech bude prečítané to, čo bolo vzaté z diel Teodorita, ktoré zostavil tak proti pravej viere a blaženej pamiatke Cyrila a jeho dvanástim hlavám, ako aj na obranu Teodora a Nestória a ich rúhania sa.“³³⁹

Z vyjadrenia snemu je jasné, že tu patrili dva druhy diel: polemické a apologetické. K polemickým patrili: Protianatémy, ktoré vznikli ako odpoveď na anatémy Cyrila, list k mníchom v Evfratisii (151. list Teodorita), dva listy Jánovi Antiochijskému (171. a 180. list Teodorita) a dve kázne týkajúce sa smrti svätého Cyrila. K apologetickým patrili: 3 kázne na obranu Nestória, ktoré Teodorit predniesol v Chalcedone po Efezskom sneme roku 431, dva listy - Andrejovi Samosatskému (162. list) a Nestóriovi (172. list). Otcovia snemu sa nepúšťali do analýzy obsahu úryvkov z Teodoritových diel, uspokojili sa s ich prečítaním. Snem sa nezaujímal ani o autentickosť použitých dokumentov. List, ktorý bol citovaný ako list Teodorita Jánovi Antiochijskému, písaný z dôvodu smrti Cyrila Alexandrijského, bol s najväčšou pravdepodobnosťou falzifikát, pretože Ján Antiochijský zomrel skôr ako svätý Cyril Alexandrijský.³⁴⁰

Z Teodoritových diel boli vyberané väčšinou len také miesta, kde bola spomínaná osoba svätého Cyrila alebo kde Teodorit vyjadroval svoje sympatie k Nestóriovi. Bolo použitých málo úryvkov z diel, kde by boli uvedené myšlienky skutočne charakteristické pre christológiu Teodorita. Z listu mníchom boli vybraté len polemické myšlienky a nebola uvedená jeho dogmatická časť, ktorá bola pre svoju pravoslávnosť odsúdená lotrovským snemom roku 449 spolu s autorom listu.

Nebolo by však správne myslieť si, že jediným cieľom snemu bolo anatematizovať Teodorita. Snem odsúdil niektoré jeho diela kvôli zhovievavosti k tým, ktorí pochybovali o dogmatickej čistote týchto diel. Preto snem mlčal o skutočne pravoslávnych myšlienkach Teodorita. V. všeobecný snem urobil niečo analogické k tomu, čo bolo urobené na IV. všeobecnom sneme, keď bolo od Teodorita žiadané, aby anatematizoval Nestória. Po čítaní úryvkov z diel Teodorita otcovia snemu vyhlásili: „Musíme sa diviť bystrosti chalcedonského snemu, keď vidíme to, čo nečestne napísal Teodorit... Pretože

³³⁹ ΔΕΛΑΝΙΑ ΒΕΛΕΝΙΚΗΧ ΣΟΒΟΡΟΒΣ. 1996. Том II. Санкт Петербург, 1996. s. 395.

³⁴⁰ ΡΟΖΓΙ ΔΕΛΑΝΙΑ ΒΕΛΕΝΙΚΗΧ ΣΟΒΟΡΟΒΣ. 1996. Том II. Санкт Петербург, 1996. s. 399, poznámka 2.

nebol by ho prijal, ak by (Teodorit) najprv neanatematizoval Nestória a jeho rúhanie, na obranu ktorého predtým písal.“³⁴¹ Výsledkom 5. zasadnutia snemu bolo, že osoba Teodorita ako človeka a učiteľa Cirkvi a jeho christologické názory boli považované za pravoslávne. Z jeho diel mali byť vyčlenené tie, ktoré boli anatematizované nielen kvôli heretickému obsahu, ale aj kvôli tomu, že boli zle vyložené v zmysle nestoriánskeho rozdelenia prirodzeností a boli preto dôvodom pohoršenia pre niektorých členov Cirkvi.

Konečné rozhodnutie o osude Teodoritových diel vyjadril snem v 13. anatéma: „Ak niekto bráni nečestné diela Teodorita, ktoré napísal proti pravej viere a proti prvému Efezskému snemu, svätému Cyrilovi a jeho dvanástim kapitolám, ako aj všetko, čo napísal na obranu nečestných Teodora a Nestória a na obranu iných, ktorí zmýšľali rovnako ako vyššie uvedení Teodor a Nestórios, a ten kto bráni ich ako aj ich nečestnosť a preto nazýva nečestnými učiteľov Cirkvi, ktorí vyznávajú hypostázne zjednotenie Boha Logosa (s telom) a neanatematizuje spomenuté nečestné diela a tých, ktorí rozmýšľali a rozmýšľajú podobne, ako aj všetkých, ktorí písali proti pravej viere a svätému Cyrilovi a jeho dvanástim kapitolám a zomreli v tejto nečestnosti - anatéma na neho.“³⁴² Rozhodnutie snemu sa týkalo malej časti diel Teodorita a odsúdené boli nie preto, že by v nich boli len heretické myšlienky, ale preto, že sa v nich Teodorit zastal heretikov (Nestória, Teodora z Mopsuestie). Otcovia snemu potvrdili to, čo už urobil predtým aj Teodorit, keď sa odvolával na protinestoriánske diela svätého Cyrila. Pravoslávnosť osoby Teodorita ako aj jeho učenia je nesporná, keďže bola potvrdená rozhodnutím všeobecného snemu. Otcovia podpísali rozhodnutie snemu a cisár ho potvrdil svojím podpisom.

Ďalšie udalosti, ako aj drobné spory s pápežom ohľadne odsúdenia Troch kapitol už nemali vplyv na pohľad Cirkvi na Teodorita, pretože ten bol jasne daný v rozhodnutí všeobecného snemu. Meno Teodorita bolo zaznamenané v diptychoch a zvyčajne je nazývaný blaženým.³⁴³

³⁴¹ *ДѢЯНІА ВСЕЛЕНСКИХЪ СОБОРОВЪ*. 1996. Том III. Санкт Петербург, 1996. s. 401.

³⁴² *ДѢЯНІА ВСЕЛЕНСКИХЪ СОБОРОВЪ*. 1996. Том III. Санкт Петербург, 1996. s. 472.

³⁴³ ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. *Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность*. Москва, 1890. s. 347.

Zoznam bibliografických odkazov

- Copy of the Letter written by John, Bishop of Antioch, to Nestorius.* [online]. [2011-10-01]. Dostupné na internete: <<http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf203.iv.x.cl.html>>.
- ΔΕΛΤΙΑ ΚΑΤΕΛΕΥΚΗΝΩΝ ΣΥΝΟΔΩΝ. 1996. Том II. Санкт Петербург, 1996.
- ΔΕΛΤΙΑ ΚΑΤΕΛΕΥΚΗΝΩΝ ΣΥΝΟΔΩΝ. 1996. Том III. Санкт Петербург, 1996.
- ФЛОРОВСКИЙ, Г. В. 1992. *Восточные отцы V.-VIII. веков.* Moskva, 1992. s. 260.
- ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. *Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность.* Москва, 1890.
- ЈЕВТИЋ, А. 2004. *Патрологија.* Београд : Хришћанска мисао, 2004.
- КАРТАШОВ, А. В. 1995. *Васељенски сабори.* Том 1. Београд : Студио Дизајн, 1995.
- Letter or Address of Theodoret to the Monks of the Euphratensian, the Osrhoene, Syria, Phœnicia, and Cilicia.* [online]. [2011-10-02]. Dostupné na internete: <<http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf203.iv.x.clii.html>>.
- МАЈЕНДОРФ, Ј. 1989. *Византијско богословље.* Крагујевац : Каленић, 1989.
- МАЈЕНДОРФ, Ј. 1994. *Христос у источно хришћанској мисли.* Манастир Хиландар, 1994.
- ПОСПЕХОВ, Д. 1997. *Кирилл Александрийский и Несторий, ересиарх V. века.* Москва : Путем зерна, 1997, s. 25-33.
- РАКИТА, А. 1987. *Халкидонски сабор и његов догмат.* In *Теолошки погледи.* Београд, 1987(XIX) No.1-2.
- To Anatolius the Patrician.* [online]. [2011-05-07]. Dostupné na internete: <<http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf203.iv.x.cxx.html>>.
- To Bishop Timotheus.* [online]. [2011-05-07]. Dostupné na internete: <<http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf203.iv.x.cxxxi.html>>.
- To Leo, Bishop of Rome.* [online]. [2011-05-07]. Dostupné na internete: <<http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf203.iv.x.cxiii.html>>.
- To the Monks of Constantinople.* [online]. [2011-05-07]. Dostupné na internete: <<http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf203.iv.x.cxlvi.html>>.
- ФЕОДОРИТ КИРРСКИЙ. 1907. *Творения блаженнаго Феодорита, епископа Киррскаго.* Том 7-8. Сергиев Посад. 1907.

PERSON OF BLESSED THEODORET OF CYRUS

(continue)

Vladimír KOCVÁR, lecturer, Orthodox Theological Faculty, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 081 01 Presov, Slovakia, vlado.kocvar@post.sk, 00421517726729

Abstract

This study is a continuation of two parts devoted to the life and work of blessed Theodoret of Cyrus. Theodoret was in his time a controversial figure because of his work, which stood some heretics became the subject of Christological dispute was solved in several councils. Fathers of council finally decided to orthodox stance of the Theodoret and typed his name into the diptychs of the Church. Today, it refers to the church denomination as blessed.

Keywords

Theodoret of Cyrus, Christology, Nestorians, person of Christ